

Una versione toscana della «Doctrina pueril» di Raimondo Lullo. Edizione e introduzione di Maria Cristiana MARAVIGLIA. Schede filologica e linguistica di Luciano FORMISANO (Medioevo, 36; Centro Italiano di Lullismo, 6), Roma, Antonianum 2022, 280 p.

Ramon Llull (1232-1316) va escriure en català la *Doctrina pueril* entre els anys 1274 i 1276 i ja cap al final de la seva vida, el 1313, la va fer traduir al llatí. És conegut l'interès del mateix Llull i dels primers lul·listes a divulgar aquesta obra catequètica entre diversos públics i en diverses llengües. Aquest llibre que ara recensionem dona a conèixer una versió, toscana, de la *Doctrinal pueril*, n'analitza el contingut, les circumstàncies històriques de l'obra i de la traducció, el manuscrit que l'ha conservada i les característiques de la llengua utilitzada, i, sobretot, l'edita críticament.

L'edició crítica de la versió toscana, que ocupa les pàgines 97-271, pren com a base l'únic manuscrit conegut d'aquesta traducció, conservat a Florència, Biblioteca Riccardiana, ms. 1367. És un manuscrit de pergamí, de 283 x 203 mm., escrit amb *littera textualis* simplificada per una sola mà i datat el 9 de febrer de 1419. L'autor de la versió toscana sembla ésser el notari Angelo de Cagnetto, el qual hauria pogut trobar la *Doctrina pueril* (en versió occitana) a la cartoixa de San Lorenzo al Galluzzo, i hauria realitzat la seva feina l'any 1379. Tres aparats crítics complementen el text: *a)* un de textual que dona raó de les notes interlineals o marginals, de les correccions i d'altres intervencions del copista; *b)* un segon de filològic, en el qual podem trobar les variants respecte del text català, de la versió llatina, de la versió francesa i, especialment, de la versió occitana; i finalment, *c)* l'aparat de comentaris històrics i bibliogràfics. L'editora, Dra. Maraviglia, explica els *Criteri di edizione* a les pàgines (p. 93-95) que precedeixen l'edició. Vegem, a títol d'exemple, com sonen les paraules de Llull en toscà (p. 131, lín. 30-34):

«L'uomo, subitamente che nasce, comincia a morire, perciò che ciascuno di s'appressima alla morte; et perciò, figliuolo, non bisogna che tu uccidi l'uomo, ma lascia alla morte uccidere l'uomo e perdona alla morte per l'amore di Dio».

L'*Introduzione* (p. 9-60), també de Maria Cristiana Maraviglia, explica les circumstàncies de l'important treball d'aquesta versió i de la identificació de l'obra lul·liana. És un testimoni de la difusió i la vernacularització de les obres del Doctor Il·luminat a les terres d'Itàlia. Fins ara eren conegudes diverses còpies de la versió italiana del *Llibre de les meravelles*, que documentaven l'interès per Llull en àrea vèneta entre els segles XV i XVII. Ara sabem també que l'influència de Llull es féu sentir a la toscana, ja a finals del segle XIV. La Biblioteca Riccardiana conserva una dotzena de manuscrits lul·lians o pseudolul·lians, però no sembla que la versió toscana de la *Doctrina Pueril* pertanyés a aquesta col·lecció; tot fa pensar, més aviat, que va tenir una tradició i difusió independent. Potser cal buscar l'ambient que va donar origen a aquesta traducció en una Florència interessada en la formació dels joves cristians (dels 13 als 24 anys), en la qual existien «ben quattro compagnie di Dottrina cristiana» (p. 14). I és que, efectivament, la *Doctrina pueril* és una obra ja escrita originàriament en una llengua vernacla, és a dir en català, i adreçada per Llull al seu fill, «per tal que pus legerament e anans pusque entrar en la sciencia e en la qual sapia conixer e amar e servir son gloriós Deu» (p. 19). És, doncs, una mena de summa del saber doctrinal, intel·lectual i pràctic d'aquella època, reconeix Maraviglia (p. 20). No manca en l'estudi introductorí un inventari i una descripció dels manuscrits, les edicions, sigui de

l'original català de la *Doctrina pueril*, sigui de les versions en llengües vernacles. Ben perfilat el panorama, l'autora de l'estudi introductorí tracta de les circumstàncies de la versió toscana i de l'ambient en què va nèixer; i analitza les particularitats textuais i la feina del copista. Analitzades en conjunt les intervencions del copista, arriba a la conclusió següent: sembla ésser «una donna non troppo esperta nella lingua latina, con una buona scrittura in *littera textualis* semplificata e soprattutto con una forte coscienza della identità femminile che vuol comunicare al lettore o alle lettrici» (p. 49). Les *Abbreviazioni* (p. 51) i la bibliografia (p. 51-60) clouen la introducció.

El prof. Luciano Formisano signa les meritòries *Schede filologica e linguistica* (61-74 i 75-91, respectivament). En la primera fitxa, Formisano situa la versió toscana de la *Doctrina Pueril* en relació amb l'*stemma codicum* (establert per Carla Marinoni) dels manuscrits de la versió occitana que serví de base per a la traducció toscana. Feta la *collatio*, Formisano constata (p. 73):

«la scoperta di una nuova versione, a incremento di quella indiretta già nota, si revela di estremo interesse anche sul piano strettamente ecdotico, nel caso specifico non solo per il testo della versione occitana, ma dello stesso originale catalano».

La versió toscana estaria relacionada d'alguna manera amb la tradició textual que representa el còdex de Milà, Ambrosiano E.4.Sup. En la *Scheda linguistica*, Formisano analitza les característiques de la llengua de la versió toscana, l'estil de traducció, el lèxic... i arriba a la conclusió següent: «Il volgarizzamento presenta i tratti caratteristici del fiorentino trecentesco, senza che sia possibile fare una netta distinzione tra la lingua del traduttore e quella del copista» (p. 75).

Arrodoneixen el llibre l'*Indice dei nomi* (273-275), l'*Indice generale* (p. 277-280) i sobretot una molt clara i contextualitzadora *Premessa*, de la prof. Sara Muzzi, secretària del Centro Italiano di Lullismo i de la Scuola Superiore di Studi Medievali e Francescani. La nostra enhorabona a totes les persones implicades i al Centro Italiano di Lullismo per aquesta destacada contribució als estudis lul·lians.

Jaume MENSA I VALLS
Universitat Autònoma de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

Marcel COROMINES BALLETBÓ, *Arnau de Vilanova. De esu carniuum. Epistola Arnaldi ad dominum Bremundum. Regimen Almariae (Regimen castra sequencium)*, Barcelona, Editorial Claret 2022, 98 p.

En el volum XI de les «Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia» (AVOMO) Diane M. Bazell publicava l'any 1999 el tractat *De esu carniuum*. Al cap de vint-i-dos anys, l'obra és reeditada i, a més a més, traduïda en català pel metge Marcel Coromines, estudiós d'Arnau. Del 1999 —i d'abans— ençà s'ha progressat prou en el coneixement d'Arnau de Vilanova. Els últims decennis del segle XX han quedat força aclarides les principals qüestions entorn de la seva biobibliografia, gràcies a les aportacions del grup responsable de les dites AVOMO i a la feina endegada per l'Institut d'Estudis Catalans en dues direccions: La celebració decennal de la «Trobada Internacional d'estudis sobre Arnau de Vilanova» i l'edició del corpus d'escrits espi-ri-